Religion & Livsfrågor
NR 1 • 2015
TEMA: TAKTIL RELIGIONSDIDAKTIK
UTGES AV FÖRENINGEN LÄRARE I RELIGIONSKUNSKAP

TEMA:

Taktil religionsdidaktik

- Presentation av nya styrelseledamöter
- Tankar kring en taktil didaktik
- Rollspel som religionsdidaktisk metod

Tankar från styrelsen

Välkommen till ett nytt år tillsammans med Föreningen Lärare i Religionskunskap (FLR) och tidskriften *Religion och livsfrågor!* Vi befinner oss i en tid präglad av betydande utmaningar när det handlar om mänskliga rättigheter, människovärde och etik, och vi kommer att uppmärksamma några viktiga perspektiv i anslutning till detta. Mer om det alldeles strax.

2015 års första nummer av *Religion och livsfrågor* ägnas åt temat ”Taktil religionsdidaktik” med Jenny Berglund, Södertörns högskola och Simon Sorgenfrei, Göteborgs Universitet som temaredaktörer. ”Taktil religionsundervisning”, säger Berglund i sitt förord, ”är ett försök till att få med fler dimensioner av religion än just den som brukar kallas för doktrinär, den dimension av religion där den religiösa elitens uttolkning av rätt tro och praktik står i centrum”. Det är den levda religionens undervisning med fokus på ett brett register av upplevelser som kan visa på vägar till en vidare och samtidigt mer nära förståelse av vad religion kan vara och betyda i människors liv. Bland annat uppmärksammas rollspel och studiebesök som delar av en sådan undervisning.

Detta nummer avslutas med en sammanfattning av en studentuppsats författad av Lovisa Westerberg och Nahide Arabadji där frågan om hur ”pedagoger kan arbeta med hedersproblematik” står i förgrunden. Detta är ett angeläget tema och det är också värdefullt att i *Religion och livsfrågor* få ge utrymme åt ett bidrag författat av lärarstudenter med inriktning mot religionskunskap.

Det här årets andra nummer av tidskriften kommer att ha temat *Att behandla frågor om våld, demokrati och religionsfrihet i religionsundervisningen*. Jag nämnde tidigare att vi från styrelsen sida avser att lyfta fram frågor som faller under denna rubrik och som är angelägna att uppmärksamma. Det kan vara svårt att i undervisning – i religionskunskap likaväl som i andra ämnen – ta upp frågor som rör våld och religion på ett sätt som inte spär på generaliseringar och fördomar på samma gång som frågorna förankras i den verklighet som inte sällan via media skildras på ett synnerligen konkret sätt. Vi – och våra elever – ser i tidningarnas och teves nyheter bilder på hur extremister på ett hänsynslöst sätt brukar våld för syften som förfäktas i religionens namn. Hur hanterar man de frågor som barn och unga ställer i relation till sådana företeelser, till exempel när det handlar om att uppmärksamma och diskutera religionens bruk och missbruk? Hur tar man upp frågor om kränkningar, trakasserier och hatbrott mot judar och muslimer i relation till frågor om religionsfrihet, människovärde och mänsklig frihet?

Det här temat följer vi i år upp vid FLR:s årsmöte i Malmö lördagen den 21 mars. Klockan 12.30 – 13.30 kommer professor Mohammad Fazlhashemi att föreläsa under rubriken: *Islam: fredens religion och det religiöst motiverade våldet*. Föreläsningen är kostnadsfri – och var och en hälsas välkommen både till den och till det efterföljande årsmötet. Mer information finns i en annons på baksidan av det här numret av *Religion och livsfrågor*.

I början av det här numret finns ett par presentationer av två nytillkomna ledamöter i FLR:s styrelse: Tobias Johansson och Zaid Lundberg. Styrelsens ledamöter utgörs både av lärare verksamma i grundskola och gymnasium och av universitetslärare och forskare. De senare har ett särskilt intresse *för religions- och etikdidaktisk forskning*, och det är en förhoppning att *Religion och livsfrågor* precis som FLR:s årsbok kan ge utrymme för perspektiv på både undervisning och forskning – vart och ett i sig men också och inte minst i relation till varandra.

Ett forskningsprojekt som nyligen beviljats bidrag från Vetenskapsrådet är *Vad kan man lära sig i etik? Skilda konceptioner av etisk kompetens för undervisning i en obligatorisk skola*. Syftet med projektet är ”att identifiera och klargöra skilda konceptioner av etisk kompetens samt kritiskt analysera dem i relation till varandra och i relation till etisk teori så som varande potentiellt innehåll i en obligatorisk skolas etikundervisning.” Närmare bestämt är en utgångspunkt för projektet ”elevyttranden i Re-ämnets nationella prov gällande etikområdet. Provets konceptioner av etisk kompetens granskas kritiskt. Också elevers yttranden om etisk kompetens under intervjuer uppmärksammas, liksom lärares intervjuutsagor samt skilda konceptioner av etisk kompetens i olika länders samt nationsövergripande organisationers styrdokument.”

Tre av ledamöterna i FLR:s styrelse är engagerade i detta forskningsprojekt: Christina Osbeck som är projektledare, Olof Franck och Annika Lindskog. Dessutom tillhör Annika Lilja, Göteborgs universitet, Karin Sporre, Umeå universitet och Johan Tykesson, Chalmers tekniska högskola forskningsgruppen. Mer information om projektet finns på http://idpp.gu.se/forskning/forskningsprojekt/etik.

Parallellt är Olof Franck och Annika Lindskog redaktörer för en antologi med titeln *Assessment in Ethics Education – A Case of National Tests in Religious Education*. I boken som har sitt fokus på etikundervisning och bedömning medverkar också Kristoffer Larsson, Annika Lilja, Christina Osbeck och Karin Sporre. Publicering sker under hösten på Springer förlag.

De här projekten nämns som två av flera där FLR:s styrelseledamöter är engagerade. Det är viktigt att både forsknings- och undervisningsperspektiv finns representerade i en ämnesförening – och då inte bara på distans, utan genom aktivt verksamma lärare och forskare. Jag hoppas att vi ska återkomma till de etikdidaktiska perspektiven i senare nummer av *Religion och livsfrågor.*

Till sist vill jag på styrelsens vägnar önska föreningens medlemmar och tidskriftens läsare en god fortsättning. Den som har idéer eller förslag till teman att behandla i *Religion och livsfrågor* är givetvis mycket välkommen att höra av sig. Den som har frågor rörande föreningen och dess verksamhet är lika välkommen att kontakta någon av styrelsens ledamöter.

OLOF FRANCK

PRESENTATION AV

FLR:s nya styrelseledamöter

Zaid Lundberg

Jag erhöll en FL i religionshistoria 1996 (Lunds universitet) då jag skrev om baha'ireligionens syn på apokalyptik. Sen jag blev färdig gymnasielärare i religionskunskap (1999) har jag arbetat på både privata och kommunala gymnasieskolor samt KomVux. Jag arbetade på Mediegymnasiet i tio år och sedan dess har jag min tjänst på S:t Petri gymnasium (Malmö). Jag har nyligen även utbildat religionslärare på lärarutbildningen (Malmö högskola) och för tillfället arbetar jag på Universitetsholmens gymnasium (Malmö).
Under mina år som gymnasielärare har jag försökt hitta tid, kraft och inspiration att skriva klart min doktorsavhandling i religionshistoria. Religionsområdet är fortfarande baha'ireligionen men fokus ligger nu på en av dess moderna ledargestalter (Shoghi Effendi) och dennes jeremiad över världens tillstånd. Inom min forskning och lärargärning har mina intressen inom religion blivit: nya religiösa rörelser (speciellt baha'ireligionen och TM-rörelsen), samhällskritik, retorik, globalisering, modernitet, förhållandet mellan religion och vetenskap, fundamentalism samt religionspsykologi.

Tobias Johansson

Tobias Johansson, ursprungligen från Stockholm, uppvuxen i Skövde och numera bosatt i Göteborg. Sedan 2004 har jag jobbat som gymnasielärare i religion och svenska på Västerhöjdsgymnasiet i Skövde, något jag trivs utmärkt med. Parallellt med arbetet skriver jag nu en uppsats om shiaislam i Sverige och har nyligen varit med om genomförandet av muharramhögtiden i Trollhättans shiamuslimska moské, en lärorik upplevelse.
År 2013 blev jag ledamot i FLR:s styrelse och har hittills främst stått för korrekturläsning av *Religion och Livsfrågor*. FLR:s styrka är givetvis religionsämnet: mångfacetterat, färgstarkt och ständigt aktuellt. Att som lärare låta eleverna se tillvaron genom religionsämnets lins tycker jag är en givande och mycket viktig uppgift för att skapa förståelse. FLR fungerar som ett forum och en inspirationskälla för oss som i vardagen arbetar med denna viktiga uppgift.

INNEHÅLL

2 **Tankar från styrelsen** Olof Franck

3 **Presentationer**
Zaid Lundberg & Tobias Johansson

4 **Temaredaktörerna hälsar** Jenny Berglund och Simon Sorgenfrei

6 **Tankar kring en taktil didaktik** Simon Sorgenfrei

8 **Rollspel som en religionsdidaktisk metod** Simon Sorgenfrei

10 **Studiebesök** Jenny Berglund

12 **Årsmöte med föreläsning**

14 **Kulturen sitter djupare än förnuftet**
Lovisa Westerberg och Nahide Arabadji

MEDVERKANDE

Olof Franck
Institutionen för didaktik och pedagogisk profession, Göteborgs universitet
olof.franck@gu.se

Simon Sorgenfrei
Study of Religions, Södertörn University, Huddinge, simon.sorgenfrei@sh.se

Jenny Berglund
Associate Professor, Study of Religions, Södertörn University, Huddinge
jenny.berglund@sh.se

Lovisa Westerberg
Individ och samhälle, Malmö högskola
Lovisa.westerberg@gmail.com

Nahide Arabadji
Individ och samhälle, Malmö högskola
Nahide.arabadji@gmail.com

Nästa nummer av
Religion & Livsfrågor (2/2015) har temat

Att behandla frågor om våld, demokrati och religionsfrihet i religionsundervisningen

Religion & Livsfrågor
Utges av Föreningen Lärare i Religionskunskap
Årgång 48. ISSN: 0347-2159

Redaktör Olof Franck

Temaredaktör Jenny Berglund

Ansvarig utgivare Annika Lindskog

Redaktionens adress
Olof Franck
Karl Johansgatan 47 G, 414 55 Göteborg
Olof.Franck@gu.se

Annonser
Gunnar Iselau, Karlskronavägen 6D, 121 52 Johanneshov, tel 08-644 17 21
annonsred@flr.se

Prenumeration & distribution
Nils-Åke Tidman
Timotejgången 3, 417 76 Göteborg
tel 031-26 56 96
nils-ake.tidman@educ.goteborg.se

Föreningen lärare i religionskunskap (FLR)

Ordförande Annika Lindskog
Nyebrostigen 58, 443 30 Lerum
tel 0701-474 446
0302-122 24

Vice ordförande Christina Osbeck
Haga Östergata 21, 413 01 Göteborg
tel 070-388 11 38

Sekreterare Anna Lindstam
Renvägen 1, 187 35 Täby
tel 08-75 87 983

Skattmästare Nils-Åke Tidman
Timotejgången 3, 416 76 Göteborg
tel 031-26 56 96

Registrator Ingemar Lundström
Leires väg 84, 443 51 Lerum
tel 0302-157 52

Ledamöter
Ola Björlin, Narvavägen 9, 724 68 Västerås, tel 021-13 15 38

Olof Franck, Karl Johansgatan 47 G, 414 55 Göteborg, tel 076-295 88 76

Ulf Jämterud, Bragevägen 26, 194 63 Upplands Väsby, tel 08-760 77 65

Bodil Liljefors-Persson
Ö. Bernadottesgatan 82
216 17 Limhamn, tel 040-16 28 86

Ingemar Lundström
Leires väg 84, 443 51 Lerum
tel 0302-157 52

Tobias Johansson
Thorburnsgatan 1, 412 64 Göteborg, 0709-92 16 19

Zaid Lundberg, Föreningsgatan 18B, 211 44 Malmö, 070-418 59 16

Årsbok
Redaktörer: Bodil Liljefors-Persson, Nils-Åke Tidman.
ISSN: 0348-8918

Medlemskap
Medlem blir man enklast genom att anmäla till skattmästaren. Adress ovan.

För medlemsavgiften (250 kr) erhåller man årsbok och tidsskriften (4 nr/år).

För pensionärer är avgiften 200 kr.
För studerande är avgiften 100 kr.

FLR PlusGiro 15 69 53-2

Hemsida www.flr.se

Formgivning
Daniel Karlsson, PCG Malmö

Tryck
ÅkessonBerg, Emmaboda

Omslag: ColourBox

Temaredaktörerna hälsar

Föreställningen om religion som mer eller mindre synonymt med tro, liksom förståelsen av tro som en inre övertygelse om guds existens är djupt rotade i europeisk, specifikt protestantisk, kultur. En sådan religionsförståelse har resulterat i att såväl läromedel som undervisning om religion lägger tyngdpunkten på olika religioners trosdimensioner och i förlängningen deras teologi och dogmhistoria.

Det är dock oklart i hur hög grad teologers och andra religiösa experters systematiseringar återspeglas i ”vanliga människors” levda religion. Troligtvis ganska lite.

När undervisning fokuserar på en rad trosföreställningar som presenteras som centrala för den ena eller andra religiösa traditionen landar det lätt i att man låter en liten elit representera en stor komplex tradition – snarare än den stora mångfaldens olika sätt att förhålla sig till dessa traditioner. I värsta fall kan en sådan utgångspunkt också resultera i att man omedvetet förmedlar normativa perspektiv på en tradition, vilket strider mot vårt uppdrag som lärare.

I detta temanummer använder vi oss av ett mer antropologiskt orienterat perspektiv på religion. Vi har valt att kalla detta för ”taktil-religionsdidaktik”. Taktil signalerar att det är undervisning som har att göra med känsel, det vill säga att eleverna lär sig något genom att inte bara läsa, lyssna och diskutera utan också genom att beröra, att använda kroppen på olika sätt, att lukta och smaka. Taktil religionsundervisning är ett försökt till att få med fler dimensioner av religion än just den som brukar kallas för doktrinär, den dimension av religion där den religiösa elitens uttolkning av rätt tro och praktik står i centrum

Religionshistorikern Ninian Smart (1927-2001) föreslog att det vi kallar religion kan förstås igenom, och i varierande grad utgörs av en rad olika uttryck, eller dimensioner. Han lyfte fram sju dimensioner, vars betydelse visserligen varierar men som nästan alltid är närvarande: doktrinär, mytologisk, etisk, rituell, erfarenhetsmässig, social och materiell. Vi menar att det finns anledning för oss som undervisar om religion och livsåskådningar att ha dessa dimensioner i åtanke. De kan nämligen hjälpa oss att presentera en mer nyanserad bild av fenomenet religion, samt komma närmare det som ämnesplanerna kallas för ”levd religion”. Ett sätt att göra detta, som vi ska fokusera på i det följande, är genom att få med taktila element i religionskunskapsundervisningen.

Inte bara religion, utan även inlärningsprocessen har olika dimensioner och kan ta sig olika uttryck. Detta bör vi lärare försöka att tillgodose i vårt dagliga arbete genom att variera undervisningen. Taktil undervisning kan ses som en del av denna variation. Vi önskar dock i detta nr av Religion & Livsfrågor gå ett steg längre. Vi menar att den taktila religionskunskapsundervisningen inte bara tillgodoser elevers olika sätt att lära sig, utan att den också kan användas för att spegla den variation som finns inom religioner och som enligt läroplanen bör framkomma i undervisningen. Vår förhoppning är att artiklarna ska ge inspiration till undervisning om religioners många olika dimensioner och därigenom motverka förenklade bilder av religion som fenomen. Att lyfta fram variation inom religioner och livsåskådningar ger också möjlighet att komma ifrån vad som kan kallas ”robottendensen” – att religiösa människor beskrivs som robotar som gör och tänker samma sak för att de tillhör samma religion, snarare än som individer som lever, tänker och tycker olika – både om sin religion som om andra saker.

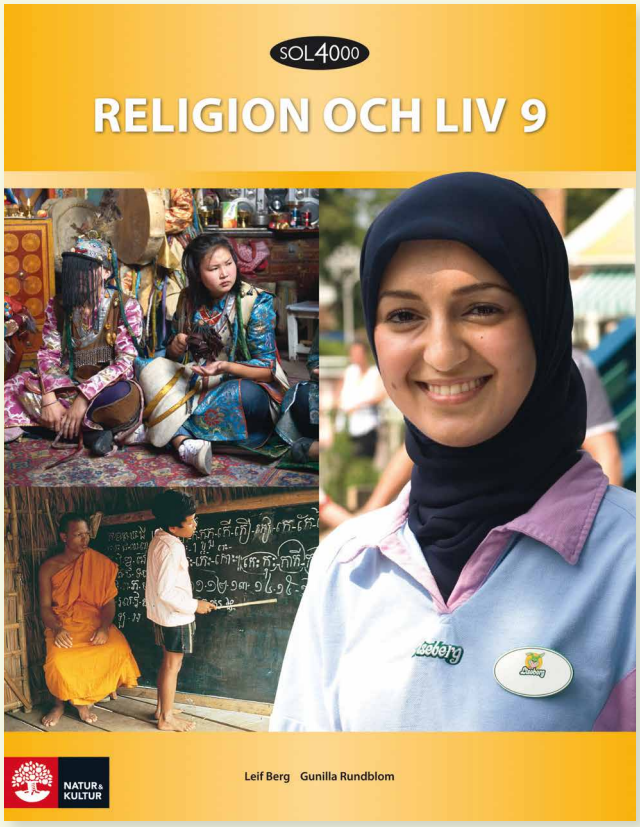
I den första artikeln presenteras hur arbete med religiösa artefakter, som elever kan hålla i, lukta eller smaka på kan bidra till såväl kunskap om variation inom en religion samt hur vissa föremål används över religionsgränser. I den andra artikeln diskuteras olika för- och nackdelar med studiebesök som religionsdidaktisk metod. Den tredje artikeln presenterar hur rollspel kan bidra till förståelse om olika tolkningar inom religioner.

JENNY BERGLUND
SIMON SORGENFREI
SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA

Känner du till alla religionssymbolerna? Rätt svar finns på sid 11.

SOL 4000
– Religion och liv

SOL 4000 Religion och liv följer kursplanen till Lgr 11. Det innebär bland annat att de historiska bakgrunderna, de centrala tankegångarna och urkunderna inom kristendomen och de andra världsreligionerna lyfts fram. Även etiken får stort utrymme.

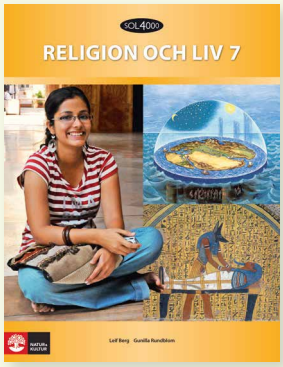

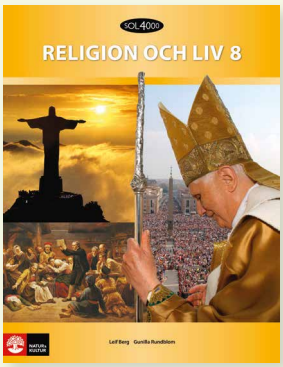
Författare: Leif Berg, Gunilla Rundblom

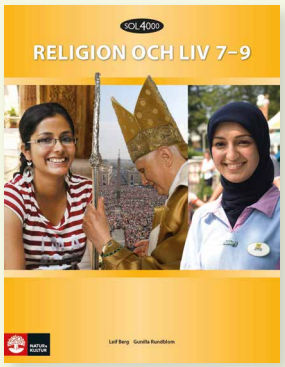
Under rubriken *Att fundera över,* som återkommer i alla elevböcker, får eleverna ta ställning till olika etiska dilemman.

Att leva i ett samhälle ställer höga krav på dess invånare. Förståelse och respekt för människors olika val men också att kunna göra egna medvetna val. Religion och liv behandlar frågor som övar eleven i att reflektera över livsfrågor men även att ta ställning i dessa. Att veta vem man är och var man kommer ifrån är viktigt, att skapa en identitet. Självklart behandlas fortfarande kristendomen och övriga världsreligioner, livsåskådningar och deras historia på samma innehållsrika och levande sätt som i tidigare upplaga.

Samtliga elevböcker finns också som fokusböcker, se www.nok.se/sol4000

Natur & Kultur, tel 08-453 86 00, www.nok.se, info@nok.se

SIMON SORGENFREI

Tankar kring en taktil didaktik

Ett effektivt sätt att vända fokus mot levd religion i all sin komplexitet är att använda sig av materiella och estetiska uttryck. Härigenom kan man understryka hur människor *gör* religion – i speciella byggnader eller kläder, genom gester och ord, med fysiska föremål – i kanske högre grad än de *tror* religion. Genom att ta hjälp av faktiska föremål som pedagogisk resurs ökar vi förståelsen för hur religion tar alla sinnen i anspråk – att religion smakar, luktar och låter. Användningen av artefakter i undervisningssammanhang tvingar också eleverna att engagera fler sinnen i inlärningsprocessen, vilket kan bidra till en integrerad inlärning (Sorgenfrei 2010). I denna artikel ska jag ge två exempel på vad som kan kallas en taktil religionsdidaktik, som tar sin utgångspunkt i religiösa artefakter, snarare än i religiösa texter eller trosföreställningar.

DE MÅNGTYDIGA TINGEN

Religiösa artefakter tar ner religionen på jorden och in i människors vardag. Sådana föremål har laddats med olika betydelser för olika personer i olika sammanhang. Religiösa experter har ofta skrivit bruksanvisningar för hur, när och varför artefakter ska användas. Hur, när och varför de faktiskt har använts är en annan sak eftersom människor i alla tider har tolkat religion utifrån individuella förutsättningar och behov. Det är människor som ger föremål deras betydelser, och därför skiftar dessa över tid och rum. Tingen blir arenor för inomreligiös mångfald, och därför kan taktila undervisningsmetoder hjälpa oss bort från omedvetet teologiska eller normativa perspektiv.

En ytterligare fördel med en sådan undervinsingsmetod är att man härigenom kan exemplifiera hur religiösa artefakter kan fyllas med olika föreställningar inom en religiös tradition, samtidigt som de kan överbrygga gränser mellan olika religiösa traditioner. Låt mig ge två exempel.

KRISTI KÖTT

En central rit i de flesta kyrkor är nattvarden. Nattvardsbrödet är ett religiöst laddat föremål som därför kan vara en bra utgångspunkt för undervisningen. Alla har en relation till bröd, till mat, till ätande. Vad skiljer frukosten från det rituella ätandet i kyrkan? Hur fungerar måltiden som symbolisk handling, som rituell gemenskap? Brödets återkoppling till sista måltiden kan dessutom utgöra en ingång till berättelser om Jesus liv liksom till olika föreställningar som knutits till dessa. Brödets symbolvärde och rituella funktion öppnar också för diskussioner om kristendomens och kyrkans framväxt, samtidigt som det låter oss markera de betydande oenigheter som existerar mellan olika kristna inriktningar om brödets art och funktion i riten. Är brödet Kristi kött, eller endast en symbol där för? Medan vissa kristna kyrkor menat att brödet och vinet genom riten omvandlar till att

bli Jesus kött och blod, tolkar andra detta symboliskt. Dessa olika uppfattningar har i olika tider spelat stor roll i inomkristna stridigheter (Rasmussen & Thomassen 2007).

Härigenom kan vi uppmärksamma hur trosföreställningar som ofta framställs som centrala för kristendomen, är föremål för debatt mellan olika kristendomstolkningar. Ett ytterligare steg är att låta eleverna på egen hand ta reda på praktiserande kristnas individuella förhållande till nattvardsbrödet. Tror de som de förväntas? Har verkligen föremålet och riten en central betydelse för deras kristna liv?

VEMS HAND?

Ett fokus på materialitet kan också hjälpa oss att se hur folkliga bruk ofta både överlever religionsskiften och överskrider religionsgränser (Morgan 2010). Ett exempel finner vi i den hand som sedan urminnes tider använts som beskyddande amulett i Mellanöstern och Nordafrika. I dag lever symbolen kvar, under olika namn, i olika regioner och religioner. Hos judar som Miriams hand – efter Moses och Arons syster – medan kristna kallar den Marias. Shia-muslimer säger att de fem fingrarna symboliserar Profetens hushåll – Muhammad, hans dotter Fatima, hennes man Ali och deras barn Hassan och Husayn – och kallar den Fatimas hand, medan sunnimuslimer kan säga att de står för islams fem pelare. Artefakten överskrider allltså religionsgränserna och tillskrivs beskyddande effekter oavsett tradition. Samtidigt är handen populär som smycke eller souvenir även bland dem som inte tillskriver den några religiösa värden.

Härigenom kan denna artefakt vara en bra utgångspunkt för en klassrumsdiskussion om vilka betydelser vi faktiskt kan tillskrivna föremål eller praktiker vi studerar som religiösa. Behöver vi nyansera föreställningen om världsreligionerna som separata och enhetliga traditioner? Hur kan vi skilja mellan religiöst och sekulärt, heligt och profant? Vilka föreställningar kring specifika föremål finns bland de närvarande i klassrummet, i närområdet, i synagogan, kyrkan eller moskén?

REFERENSER

Morgan, David (red.) (2010). *Religion and material culture: the matter of belief*. London: Routledge

Rasmussen, Tarald & Thomassen, Einar (2007). *Kristendomen: en historisk introduktion*. Skellefteå: Artos

Sorgenfrei, Simon (2010). *Den religiösa artefakten: symboler från sex religoner : [hinduism, buddhism, sikhism, judendom, kristendom, islam]*. Djursholm: Fondi

SIMON SORGENFREI

Rollspel
som religionsdidaktisk metod

De olika bidragen till detta temanummer har argumenterat för att religion är något man gör med kroppen och upplever med sina sinnen. Detta gäller även i relation till texter. Ofta överbetonas religiösa urkunders betydelse. Vill man veta något om judar, kristna eller muslimer – tycks många tro – ska man läsa vad som står i Torah, Evangelierna eller i Koranen. Detta trots att vi vet att de flesta inte läser dessa böcker, mer än på sin höjd i urval. Varje läsning är också en tolkning och varje tolkning färgas av läsarens förväntningar, förutsättningar och förförståelse. Klass, kön och utbildningsnivå har alltså betydelse för hur någon förstår en text.

"Klass, kön och utbildningsnivå har alltså betydelse för hur någon förstår en text."

Religiösa urkunder är dessutom ofta dunkla dokument. Kanske är det just på grund av deras mångtydighet som de upplevts som fortsatt relevanta, då det bidragit till möjligheterna att utvinna nya tydningar som kan svara mot nya utmaningar. Att texterna kräver tolkning, och kan tolkas så olika, ligger till grund för inomreligiösa konflikter – meningsmotsättningar inom vad vi uppfattar som ”samma” religion – vilka löper som en röd tråd genom religionshistorien. Inte bara bråkar katoliker och protestanter om vad som är rätt form av kristendom, inom varje tradition grälar man också om vad som är rätt form av katolicism eller protestantism.

I min egen undervisning har jag utvecklat två seminarier som syftar till att låta studenterna själva upptäcka och exemplifiera detta. Då dessa seminarier är en del av min introduktionskurs till islam har jag samtidigt använt denna pedagogik till att problematisera två vanliga föreställningar. Att islam *i sig* skulle vara dels mer misogyn och dels mindre förenlig med demokrati än andra religioner. Denna metod kan utvecklas och varieras.

ATT INTE TOLKA

I det första seminariet ska studenterna gruppvis läsa koran- och hadithtexter om varsin av de fem så kallade pelarna. Härigenom får de också öva sig i att orientera sig i dessa textsamlingar (koranensbudskap.se, http://www.searchtruth.com/). Uppgiften går ut på att fokusera vad som faktiskt står om dessa plikter, *utan* att tolka. Detta visar sig vara svårt. De som redan har kunskap om ämnet, använder sig gärna av sin förförståelse, medan andra har behov av att syntetisera olika textmassor till tydliga instruktioner. Dessutom visar det sig att flera av de plikter som ofta beskrivs som islams själva fundament inte specificeras i Koranen.

För att få veta något om muslimers religiösa liv, räcker det alltså inte att gå till islams urkunder. Att elever själva får upptäcka att så är fallet, är mer effektivt än att de får det berättat för sig.

ATT TVINGAS TOLKA

I det följande seminariet är uppgiften den omvända. Studenterna delas in i grupper och tilldelas ideologiska positioner som de ska företräda i ett rollspel. De får vara talibaner och feminister, demokrater och teokrater som möts i debatt. Denna gång *måste* de göra normativa läsningar av texterna. Som PM-uppgift ska de sedan skriva en argumentation mot den position de försvarat på seminariet. Att på detta sätt ikläda sig och leka med olika perspektiv är en viktig förmåga, för att kunna förstå – utan att för den skull sympatisera med

– olika tolkningspositioner.

Få har haft problem att hitta textpartier som stödjer deras sak, och vanligen går studenterna från seminariet med en integrerad förståelse av texternas mångtydighet, tolkningens nödvändighet och det tendentiösa i varje påstående om vad islam, eller någon annan religion, *egentligen* står för.

"Är en religion densamma för den som predikar som för den som lyssnar på samma predikan?"

Att genom rollspel och perspektivskiften själv få upptäcka hur religiösa traditioner är resultaten av en ständigt pågående tolkningspraktik kan lätt varieras och överföras till undervisning på olika nivåer (Religion och Livsfrågor 1:2007). Även här kan en mer taktil didaktik tillämpas genom att låta eleverna ikläda sig roller, göra bruk av sina egna kroppar och sinnen – och kanske klä ut sig, använda artefakter eller olika miljöer – i inlärningsprocessen. Detta är ett effektivt sätt att närma sig religion som fenomen och de olikheter som existerar inom religiösa traditioner. Mer elaborerade rollspel, där eleverna får skifta karaktär kan vara ett effektivt sätt att erfara hur en religion kan upplevas och uttryckas olika beroende av vem som praktiserar den. Är en religion densamma för den som predikar som för den som lyssnar på samma predikan? Betyder en och samma rit samma sak oberoende av om den som praktiserar är man eller kvinna? Barn eller vuxen?

SIMON SORGENFREI

REFERENSER

Larsson, Göran (2006). *Att läsa koranen: en introduktion*. Stockholm: Verbu

R & L: religion & livsfrågor : aktuellt för undervisningen. (2007:1). Solna: Föreningen Lärare i religionskunskap

Elektroniska databaser för att arbeta med Koranen eller Sunna:

www.koranensbudskap.se

www.searchtruth.com

Annons *Annons*

sanoma

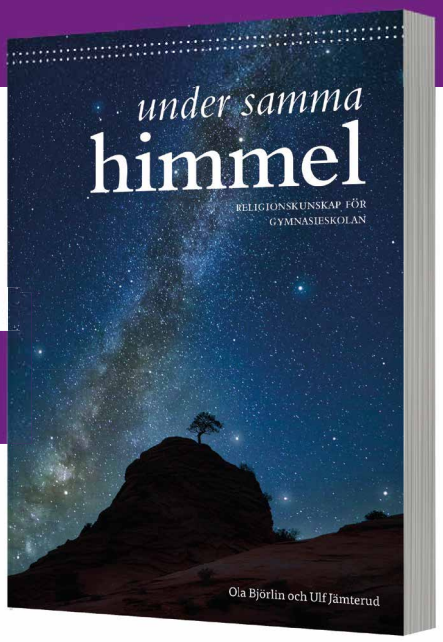
En helt nyskriven religionsbok för gymnasieskolan

Under samma himmel är en lärobok som tar avstamp i människors gemensamma livsvillkor och visar på mångfalden av uttryck för mening och tillhörighet. Boken spänner över kurs 1 och 2 i Religionskunskap och kan även användas inom ämnesfördjupning.

Boken är uppdelad i följande block:

- Människan och tron
- Människan och moralen
- Religioner och sekulär livssyn
- Tematiska kapitel

På bokens webbsida finns uppgifter, länkar och annat användbart material. www.undersammahimmel.se

Om författarna:

Ola Björlin och *Ulf Jämterud* är båda gymnasielärare i religionskunskap. De har på olika sätt arbetat med religionsämnets utveckling och båda har varit verksamma som lärarutbildare.

sanoma utbildning

tel. 08-587 642 10
info@sanomautbildning.se
www.sanomautbildning.se

JENNY BERGLUND

Studiebesök

Ett vanligt sätt att levandegöra religionskunskapsundervisning är att ta med elever på studiebesök. Det finns många fördelar med detta: eleverna får chansen att prata med en levande människa som tillhör den religiösa tradition som studeras, de får se hur en plats som används för olika ritualer ser ut, får möjlighet att känna, lukta och kanske till och med smaka på något som finns på platsen och som används inom religionen ifråga. Det finns dock några fallgropar som jag tycker att vi bör ha i åtanke. En sådan är att den församling som besöks riskerar att bli representant för hela den religion som studeras, att till exempel ett studiebesök till en av svenska kyrkans lokaler gör att elevernas bild av kristendomen blir just den som just denna församling förmedlar vid besöket.

Som nämnts i temaredaktörernas inledning finns en tendens att religion i Sverige framförallt förknippas med tro, det vill säga den emotionella och/eller den doktrinära dimensionen av religion. Vid studiebesök finns goda chanser att göra eleverna uppmärksamma på andra dimensioner av religion än de som utgör deras förförståelse, samt att undervisningen nästan per automatik blir ”taktil”. Vid studiebesök är materiella och estetiska dimensioner av religion nästan omöjliga att undvika. Dock kan man som lärare behöva göra elever uppmärksamma på dessa: det finns bänkrader i en kyrka som elever kan sitta på, radband de kan få hålla i, tavlor att beundra, kläder de kan få känna på, musik, sång eller recitation att lyssna till osv. Den sociala dimensionen blir uppenbar eftersom vi just besöker en plats där människor samlas, kanske inte bara för bön eller gudstjänst utan även för undervisning, samtal och för att helt enkelt dricka kaffe tillsammans. Den erfarenhetsmässiga dimensionen kan elever få i uppdrag att fråga efter om den inte spontant berättas av en guide: Vilka erfarenheter har gjort att personen som guidar är aktiv i församlingen, vilka erfarenheter av Gud eller annan högre makt har personen? Vilka föremål framkallar denna erfarenhet? Hur känns det att hålla i ett sådant föremål?

Rituella dimensioner kan omfatta hur bön går till eller vilka riter som utförs under speciella högtider. Intressanta frågor att utforska kan vara om barn och vuxna gör samma riter och på samma sätt och vilka likheter och skillnader som finns mellan vad män och kvinnor förväntas göra. Vad gäller den etiska såväl som doktrinära dimensionen är det högst troligt att guiden uttrycker sig normativt. Det är naturligtvis guidens uppgift att göra detta, att just representera vad församling som besöks menar är rätt tolkning av religionen i fråga. Här finns en stor risk att trilla ner i ovan nämnda fallgrop. När guiden i moskén till exempel säger att ”enligt Islam finns ingen helgondyrkan” eller ”Islam tillåter inte att kvinnliga imamer leder bön för män” behöver vi påminna såväl oss själva, så väl som våra elever, om att ingen person kan representera en hel religion. Diskussionen om andra tolkningstraditioner bör med fördel föras efter studiebesöket, i klassrummets lugn och ro, där vi till exempel kan visa helgondyrkan inom islam är vanligt förekommande eller att det visst förekommer att kvinnliga imamer

PHOTO:
THE CHURCH OF THE LIGHT (SOMETIMES CALLED THE "CHURCH WITH LIGHT") IS THE MAIN CHAPEL OF THE IBARAKI KASUGAOKA CHURCH, A MEMBER CHURCH OF THE UNITED CHURCH OF CHRIST IN JAPAN. IT WAS BUILT IN 1989, IN THE CITY OF IBARAKI, OSAKA PREFECTURE. THIS BUILDING IS ONE OF THE MOST FAMOUS DESIGNS OF JAPANESE ARCHITECT TADAO ANDO.
(KÄLLA: WIKIPEDIA)

leder bön för såväl män som kvinnor (även om det är ovanligt och högst kontroversiellt).

När vi gör studiebesök är vi gäster hos verkligheten och bör använda oss av "etnografiska glasögon", det vill säga försöka förstå och förklara varför vår guide utrycker sig så som han eller hon gör. Om lärare eller elever vill argumentera för andra tolkningar av en viss religion är detta utmärkt, men det bör ske vid ett annat tillfälle än studiebesöket. Detta innebär absolut inte att "svåra" frågor bör undvikas, de bör absolut ställas, men elever måste förberedas på att svaren på dessa frågor blir olika beroende på vem de ställs till. Vårt uppdrag som lärare är också att försöka få eleverna att *förstå* – även det de kanske inte tycker om.

Beroende på var i Sverige vi undervisar är det olika lätt eller svårt att organisera studiebesök. Jag har träffat många lärare som tycker det är synd att det just i deras stad inte finns någon byggnad eller lokal för icke-kristna religioner att besöka eftersom dessa framförallt går att hitta i storstäderna. Vid några tillfällen har jag också stött på lärare som tycker att ett studiebesök till svenska kyrkan, som ofta är lätt att hitta, inte fyller någon större funktion eftersom många av eleverna redan känner till den. Jag menar dock att vi som lärare inte bör se studiebesöken som något vi bör eftersträva för varje "världsreligion" som finns nämnd i ämnesplanerna. Även studiebesök till "kända" församlingar ger utmärkta möjligheter att utforska olika dimensioner av religion. Ett problem som uppkommer om vi eftersträvar *ett* studiebesök för varje religion är att vi åter faller i den grop jag ovan varnar för, det vill säga att studiebesöket blir representativt för hela religionen. Det finns istället goda argument för att göra flera studiebesök till olika församlingar som alla representerar en och samma religion, att till exempel besöka tre olika kyrkor för att upptäcka vilka skillnader som finns mellan dem. Representanter för till exempel Svenska kyrkan, Pingstkyrkan och Frälsningsarmén har inte bara olika svar på etiska och doktrinära dimensioner av religion, de sociala, estetiska, rituella, materiella dimensionerna skiljer sig också. Det finns gemensamma berättelser (mytologisk dimension) om Jesus liv, död och uppståndelse, men vad händelserna betyder, vilka konsekvenser de kan få för hur människor lever, vilken typ av möbler som används, hur nattvardsbrödet ser ut och smakar kan vara mycket olika. Dessa olikheter inom kristendomen kan sedan diskuteras i förhållande till de olikheter som finns inom andra religioner. För även om alla de religioner och livsåskådningar vi undervisar om inte finns på plats, är det viktigt att vi lyckas förmedla att även dessa innefattar variation och att människors levda religion omfattas av många dimensioner.

REFERENSER

Berglund, Jenny (2011) "Etnografiska glasögon på religion i vardagen" i Religionsdidaktik – *Mångfald, livsfrågor och etik i skolan*, Malin Löfstedt (red.). Lund: Studentlitteratur.

Roos, Lena (2008). "Gäst hos verkligheten: studiebesök som pedagogisk metod". I *Hermeneutik, didaktik och teologi*, Susanne Olsson och David Thurfjell (red.). Uppsala: Swedish Science Press. 132-136

Gissade du rätt?

Rätt svar på religionssymbolerna ser du nedan.
Källa: Colourbox.com.

VÄLKOMMEN TILL MALMÖ PÅ

Föreläsning & årsmöte

LÖRDAGEN DEN 21 MARS

Seyyed Mohammad Fazlhashemi, född 21 oktober 1961 i Teheran, är en iransk-svensk professor i islamisk teologi och filosofi vid Uppsala universitet. Fram till 2013 var han verksam som professor i idéhistoria vid Umeå universitet.

Fazlhashemi är författare till en rad böcker om persisk och muslimsk idéhistoria, muslimsk politisk idétradition och teologiska debatter bland muslimska tänkare kring politiska föreställningar.

Källa: Wikipedia.se Foto: Mattias Persson

Professor Mohammad Fazlhashemi
från Uppsala universitet, håller en föreläsning på temat

Islam

– fredens religion och det religiöst sanktionerade våldet

LOKAL: ORKANEN, SAL C 127
MALMÖ HÖGSKOLA, NORDENSKIÖLDSGATAN 10.
TID: 12.30–13.30.

Efter en kort paus hålls årsmöte.

Välkommen!

Religion 1 för gymnasiet

Ger verktygen

Religion 1 är en lättöverskådlig och innehållsrik bok som utifrån ämnesplanens krav ger verktyg för att bredda, fördjupa och utveckla kunskaper om religioner och livsåskådningar i ett livsfrågeperspektiv.

I tre delar

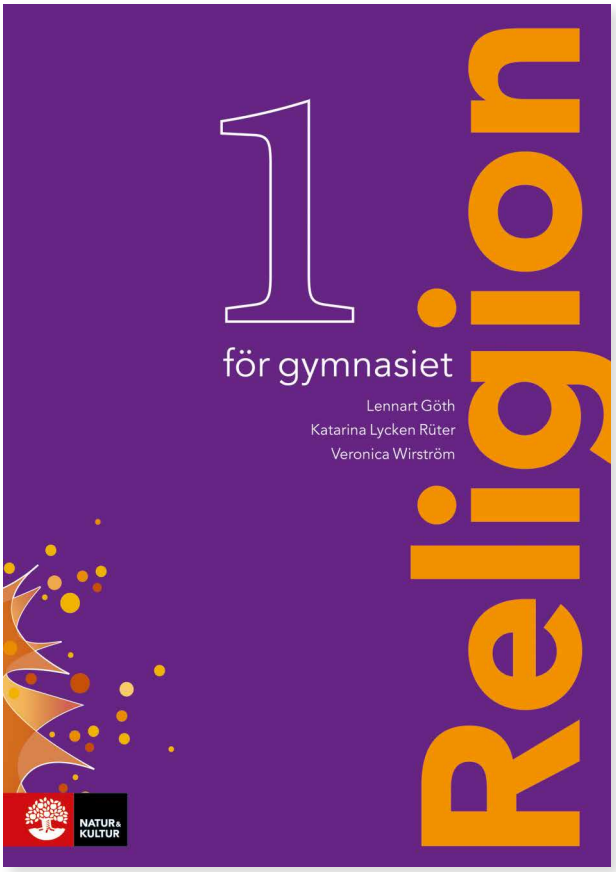
Religion 1 är indelad i tre delar. Den första delen handlar om livsåskådningar och om frågor om rätt och fel, gott och ont. Den andra delen presenterar religioner och livsåskådningar utifrån grundläggande begrepp och konkreta exempel på olika tolkningar och perspektiv. Den avslutade delen innehåller fördjupningar som Vetenskap och religion, Politik och religion och Film, spel och livet.

Klar och tydlig

Religion 1 har ett klart och tydligt språk, där viktiga begrepp är markerade i texten. Varje större avsnitt avslutas med förståelsefrågor. Det ger eleverna möjlighet att enkelt repetera och reflektera över innehållet.

Mediepedagogisk lärarhandledning

Till boken finns en fyllig lärarhandledning. Den har en mediepedagogisk inriktning. Att arbeta med medier är ett sätt att både ta tillvara och föra in elevernas erfarenheter i skolan.

Författare: Lennart Göth, Katarina Lycken Rüter,Veronica Wirström

Natur & Kultur, tel 08-453 86 00, www.nok.se, info@nok.se

LOVISA WESTERBERG OCH NAHIDE ARABADJI

”Kulturen sitter djupare än förnuftet”

– om hur pedagoger kan arbeta med hedersproblematik

Inledningsvis vill vi understryka vikten av att dessa kvinnors röster ska bli hörda. Vi har fått ta del av hjärtskärande berättelser som vittnar om våld, våldtäkt och psykisk misshandel gentemot barn. I vårt examensarbete intervjuades fyra unga kvinnor som själva varit eller fortfarande är utsatta för hedersrelaterat våld, förtryck och förföljelse. En av respondenterna, Sara*, lever idag under dödshot. Hennes lillasyster har trots ett beslut om LVU blivit utförd ur landet. Våra myndigheter har återigen misslyckats med att hjälpa en flicka. Sara är vid liv, men vet idag inte hur hennes framtid kommer att se ut. Hon är livrädd för att familjen ska hitta henne. Hittar de henne, kommer hon kanske inte att överleva. Vi pedagoger har inte bara möjligheten, utan också skyldigheten att agera innan det går så långt att en flicka behöver gå under jorden och leva med ständig rädsla för sitt liv. För att lyckas hjälpa flickorna i tid (detta gäller även pojkar/unga män som blir utsatta för hedersproblematik, dock har vårt fokus legat på flickor) måste pedagoger få en ökad kunskap kring hur vi kan möta hedersproblematiken. Vi behöver få en ökad kunskap kring vilka frågor vi behöver ställa för att få fram sanningen för att kunna hjälpa den drabbade eleven innan det går för långt. Ingen människa ska behöva bli utsatt för något av ovanstående. Inget barn ska behöva böna och be om hjälp. Skolan har en viktig roll i både vad som sker i och utanför skolan. Där med har skolan också ett stort ansvar för att uppmärksamma och agera när elever är i behov av hjälp. Detta ansvar finns formulerat i både skollag, läroplaner och inte minst i den anmälningsplikt alla pedagoger arbetar under.

”Heder är egentligen bara ett sätt att göra våld och kontroll mot kvinnor meningsfullt.”

Uppsaten är skriven inom ramen för ett lärarprogram på Malmö högskola för blivande religionskunskapslärare. I utbildningen ingick ett avsnitt kring hedersproblematik i skolan, men vad vi båda uppmärksammade när vi fick ta del av den tidigare forskningen var bristen på inifrånperspektiv. Vi upplevde att allt för ofta var det experter inom socialtjänst och andra instanser som fick yttra sig i forskningen om deras upplevelser av att arbeta med hedersproblematik. Dessa besitter med alla säkerhet viktiga kunskaper, men har oftast aldrig upplevt förtrycket själva. Vi saknade istället rösterna från de som varit utsatta, deras tankar kring vad skolan gjorde för dem men också vad de önskade att skolan och framförallt pedagoger skulle ha gjort för att hjälpa dem.

Syftet med examensarbetet var att bidra med kunskap om hur skolan och dess pedagoger bör agera när det kommer till elever som lever i en hedersrelaterad kontext i hemmet. Detta utifrån erfarenheter från före detta elever som tidigare själva varit utsatta för hedersproblematik, hur de hade velat att skolan och dess pedagoger hade bemött deras problematik och situation.

FRÅGESTÄLLNINGEN SOM UPPSATSEN UTGÅTT FRÅN ÄR:

1. Hur kan pedagoger arbeta i förebyggande syfte, för att motverka hedersförtryck?
2. Vad anser de kvinnor som levt under hedersförtryck saknades i skolans bemötande?

Arbetet är gjort med hjälp av kvalitativa forskningsintervjuer med fyra flickor som alla har unika berättelser och erfarenheter, men som har gemensamt att de alla levt ett liv där de tvingats fly från sin familj på grund av hedersproblematik, samt att de alla under den aktuella perioden i sitt liv gått i svensk skola. Alla respondenter har även via lagen om vård av barn och ungdomar (LVU) bott på skyddat boende på grund av hedersproblematik.

Sociologen Åsa Eldén menar i sin avhandling *Heder på liv och död* att heder egentligen bara är ett sätt att göra våld och kontroll mot kvinnor meningsfullt. Detta tar vi också avstamp i och vill påpeka att hedersproblematik inte är centrerad till någon specifik religion utan är, precis som Eldén också nämner, ännu ett uttryck för mäns våld mot kvinnor.[1] Detta styrks ytterligare av en annan tongivande forskare i ämnet. Den norska socialantropologen Unni Wikan som menar att begreppet heder är ett historiskt fenomen med rötter tillbaka till samhällens begynnelse. Även om det idag har en geografisk centrering till mellanöstern så har hederskultur även historiskt sett funnits i Europa.[2]

Utifrån intervjuerna kunde tre tydliga slutsatser dras. Den första handlade om att alla kvinnorna hade en gemensam önskan om att deras pedagoger hade ingripit tidigare, redan vid misstanke. Många berättade att pedagogerna i efterhand berättat för dem att de länge observerat flickorna och misstänkt att något var fel. För att undvika detta är det viktigt att pedagoger vågar ställa frågor vid misstanke. Rättssociologen Astrid Schlytter har tagit fram ett analysschema med ett antal frågor om begränsningar som även pedagoger kan använda sig av om den känner osäkerhet inför vilka frågor som bör ställas.[3]

Den andra slutsatsen handlade om att flera av kvinnorna önskade att pedagogerna hade informerat dem om deras möjligheter och rättigheter i Sverige. Eleverna behöver veta att de har sin fulla rätt att klä sig som de vill, vara den de vill

1 Eldén, Åsa, Heder på liv och död: våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder, Acta Universitatis Upsaliensis, Diss. (sammanfattning) Uppsala: Univ., 2003 s.61.

2 Wikan, Unni, En fråga om heder, Ordfront, Stockholm, 2004. 58–60.

3 Schlytter, Astrid & Linell, Hanna, *Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext: en studie av omhändertagna flickor,* FoU Nordväst i Stockholms län, Sollentuna, 2008. s. 34–35.

och ha den sexualitet de vill. Genom att undervisa utifrån ett rättighetsperspektiv behöver man som pedagog inte oroa sig för att peka ut någon specifik individ eller grupp.

Den tredje slutsatsen handlar om kulturkompetens. Alla kvinnorna var överens om att kulturkompetensen var den största bristen de mötte hos personal både hos polis, socialtjänst och i skolan. En av respondeterna uttryckte bland annat att; ”Det spelar ingen roll om man blir kallad rasist, det ska inte avgöra saken. Man kanske räddar deras liv om man vågar agera för dem utan att tänka på vad föräldrarna ska tycka eller tänka.”[4] Vilken kultur råder i flickans hem, vad har föräldrarna för förväntningar och varför? Kan vi förstå detta, kan vi möta flickan under helt andra förutsättningar. Kulturkompetensen kan vi endast öka genom interaktion. Genom att samtala med människor från andra kulturer och inte endast ha ett eurocetrinskt perspektiv på vad som är rätt och fel. Om vi endast utgår från ett eurocentriskt perspektiv i vårt möte med andra människor kommer vi aldrig lyckas med att inta ett inifrånperspektiv, utan kommer istället dra slutsatser utifrån vår egen verklighet. Bristande kulturkompetens kan leda till att eleven som behöver hjälpen känner att det inte är någon som förstår allvaret i problematiken. Hedersproblematiken handlar om så oerhört mycket mer än endast våld och begränsningar. Ju större kunskaper vi har kring komplexiteten kring problematiken desto lättare kan vi möta eleven, och denne kan känna sig trygg i att familjen inte döms ut som fruktansvärda människor. Gemensamt i berättelserna finns en stark kärlek och lojalitet gentemot familjen trots dysfunktionaliteten. En av respondenterna beskriver detta med följande ord; ”Jag var 9 år och förstod av någon anledning att detta inte var något man pratade om utanför familjen. Jag minns inte att mamma eller pappa sagt att jag inte skulle berätta, det kändes så skamligt ändå. När hon frågade mig om jag blev slagen kändes det som om polisen skulle storma in och sätta min pappa i fängelse. Det enda jag kunde göra var att totalt förneka och bli upprörd.”[5]

”Jag var 9 år och förstod av någon anledning att detta inte var något man pratade om utanför familjen...”

Som pedagoger möter vi dagligen elever och skapar en relation till dessa. Vår lyhördhet och omsorg kan göra mer än att hjälpa eleverna till ökade kunskaper och måluppfyllelse, den kan även rädda liv. När vi talar med våra kollegor på våra nuvarande arbetsplatser märker vi ibland hur kunskapen brister kring hedersproblematik. Pedagoger står ofta handfallna då de möter en situation där en elev utsätts för denna typ av förtryck. Vår förhoppning är att vår uppsats bidrar till en ökad förståelse och ökad kunskap kring hur hedersproblematik kan yttra sig, och vad de utsatta personerna saknade från de vuxna i främst skolmiljön. Våra respondenter visste själva inte hur de skulle söka hjälp, inte heller vilken hjälp som fanns att tillgå. Det är inte barnens ansvar att ta reda på hur de kan få hjälp, det är vi vuxna som bär på ansvaret att informera. Vi vill att dessa unga kvinnors röster ska höras, och uppmuntra till att fler kvinnor vågar berätta sina historier, genom dessa har vi möjlighet att lära tillsammans och hjälpa fler.

**Sara heter egentligen något annat.*

4 Arabadji, Nahide & Westerberg, Lovisa, *Kulturen sitter djupare än förnuftet – Om hur pedagoger kan arbeta med hedersproblematik:* Malmö högskola, 2015. s.37.

5 Arabadji, Nahide & Westerberg, Lovisa, *Kulturen sitter djupare än förnuftet – Om hur pedagoger kan arbeta med hedersproblematik: Malmö högskola, 2015. s.29.*

REFERENSER:

Arabadji, Nahide & Westerberg, Lovisa, *Kulturen sitter djupare än förnuftet - Om hur pedagoger kan arbeta med hedersproblematik*: Malmö högskola, 2015
Länk: http://muep.mah.se/handle/2043/18436

Eldén, Åsa, *Heder på liv och död: våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder,* Acta Universitatis Upsaliensis, Diss. (sammanfattning) Uppsala : Univ., 2003

Schlytter, Astrid & Linell, Hanna, *Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext: en studie av omhändertagna flickor*, FoU Nordväst i Stockholms län, Sollentuna, 2008

Wikan, Unni, *En fråga om heder*, Ordfront, Stockholm, 2004

Studieresa till Sydasien i sommar

Hinduer, muslimer, thomas-kristna, jainer, sikher, buddister, mycket därimellan - i Indien finns alla. Och den religiösa aktiviteten är stor - ofta överväldigande

Vi möter ”vanliga troende” troende, präster, munkar och sadhus. Vi ser monumenten, ceremonierna och samtalar med människorna. Vi besöker byar och ser en religion som inte stämmer med läroböckerna.

I Indien är religion sammanvävd med dess historia, musik och dans. Under resan får du lära mer om de kulturella traditionerna och fascineras av de stora variationerna. Du får en engagerande utgångspunkt för din undervisning. Studiematerial ingår och du skall komma väl förberedd.

Ungefär så här skulle resan kunna se ut.

Tid: ca 4-25.7 2015
Pris: ca 16 000 kr (flyg ingår ej)
Ledare: Era Meyappan, kunnig och stimulerande ledare

På planeringsstadiet ser resan ut ungefär så här:

Delhi
Old Delhi med Jama Mashid. Sikhtemplet Gurudwara Bangla Sahib där vi deltar i gemensamma måltiden.

Agra
Taj Mahal och moghul-kulturen.

Varanasi
Den heliga staden. Starka upplevelser garanteras. Vi bor vid Ganges strand nära Dashashwamedh Ghat. Besök i Sarnath där Siddhartha Gautama höll sin första predikan.

Puri
Den 18.7 firas Rath Jatra. Tre enorma vagnar av trä dras av tusentals män inför en miljon åskådare. En av världens mäktigaste religiösa manifestationer. Då är vi där!

Kathmandu
Vi ser de gamla kungapalatsen och fascineras av det religiösa livet i världsarvsskyddade småstäder. Här blandas hinduism och buddism. Vi föjer kremeringar vid templet. Vi får vara med på ceremonier i ett kloster, prata med munkarna och göra en *kora* runt den enorma stupan.

Intresserad?
Ring eller maila oss för mer information.

Den som gör en resa får läsa hela boken
Den som stannar hemma får bara läsa första sidan

Läs & Res
info@lasochres.se
tel 08-452 96 96
www.lasochres.se